

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **Пономаренка Івана Володимировича**
«Психологічні особливості професійного благополуччя працівників
Державної служби України з надзвичайних ситуацій», представлену на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
053 – Психологія.

Актуальність теми досліджень.

Незважаючи на широкий спектр теоретичних підходів, змістовно пов'язаних з вивченням феномену психологічного благополуччя особистості, проблема вивчення благополуччя особистості в контексті професійної діяльності не отримала поки що цілісного та систематичного наукового аналізу як у вітчизняній, так і зарубіжній психології. Термін «професійне благополуччя» в контексті діяльності рятувальника майже ніколи у вітчизняній науковій літературі не розглядався. В основному вивчення благополуччя у професійній діяльності рятувальника представлено дослідженнями різних аспектів професійного неблагополуччя: професійне вигорання (Куфлієвський А.С., 2006), професійна деформація (Магда В.А., 2011) професійні деструкції (Тогобицька В.Д., 2011), професійна самотність (Довбій Т.Ю., 2014), професійні страхи (Косолапов О.М., 2015), набута безпорадність (Попов В.М., 2017), професійне відчуження (Сергієнко О.О., 2019) та інші. Такий підхід до проблематики благополуччя не відображає об'ємності феномену, а вивчення професійного благополуччя необхідно проводити насамперед у рамках парадигми позитивної психології.

Отже, на сьогодні, є актуальним більш досконале вивчення професійного благополуччя представників різних професійних категорій, в тому числі й рятувальників.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях.

Основні наукові положення дисертації, висновки та рекомендації в повній мірі опубліковані у 12 наукових працях. З них: 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України та 8 тез доповідей на конференціях.

Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам ПКМУ від 12 січня 2022 №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій роботи.

У роботі подано концептуальну модель вивчення професійного благополуччя працівників ДСНС. Для моделі дослідження визначено ключові чинники професійного благополуччя, які згруповані у дві складові: соціально-організаційні та особистісні детермінанти. Автором в показано, що від рівня благополуччя залежать застосовані рятувальниками типи поведінки в ситуаціях професійних вимог, які розглядаються як результативні показники діяльності. У дисертації модель забезпечує системний підхід до аналізу дослідницького феномену, визначає ключові змінні наукової роботи та слугує основою для організації дослідницьких етапів.

Автор емпірично довів, що професійне благополуччя серед інших показників позитивного психологічного функціонування є самостійним конструктом, має свою специфіку, відрізняється від емоційного, соціального та психологічного благополуччя, оскільки являє собою окремий рівень функціонування людини – професійну сферу.

В роботі встановлено, що найбільш вираженими складовими професійного благополуччя працівників ДСНС є наявність сформованих професійних цілей, позитивні взаємини в колективі та відчуття професійного зростання, а також визначено, що соціально-організаційні чинники, такі як стать, вік, сімейний стан, освіта, професійний стаж, досвід ліквідації надзвичайних ситуацій у зоні бойових дій мають обмежений вплив на професійне благополуччя. Також показано, що працівники ДСНС демонструють вищий рівень професійного благополуччя порівняно з представниками цивільних професій.

Окрім цього, ключовими особистісними детермінантами професійного благополуччя виступають тип професійної мотивації, індивідуальні психологічні ресурси (самоефективність, надія, оптимізм, резильєнтність, що операціоналізуються конструктом психологічного капіталу), толерантність до невизначеності як професійно важлива якість працівника ДСНС та емоційне благополуччя. Домінування контрольованої мотивації в професійній діяльності рятувальника негативно впливає на його благополуччя, на відміну від автономної. Толерантність до невизначеності вносить свою унікальну дисперсію в поясненні благополуччя, тобто є цінною якістю для працівників ДСНС, допомагаючи їм ефективно впоратися з непередбачуваними ситуаціями. Водночас емоційне благополуччя є ключовим елементом для підтримки внутрішнього балансу, що вказує на необхідність уваги до емоційної сфери працівників, зокрема через заходи підтримки психологічного стану.

Автором виявлено, що рівень благополуччя працівників ДСНС значно впливає на типи їхньої поведінки, копінг-стратегії в ситуаціях професійних вимог. Психологічно благополучні рятувальники частіше застосовують активні копінг-стратегії розв'язання проблем, прагнуть більш якісно виконувати свої професійні обов'язки, демонструють вищий рівень задоволеності життям, професійними досягненнями та компетентністю, у них переважає відчуття успішності, соціальної підтримки, вони проявляють проактивний підхід у подоланні професійних викликів.

Використаний психодіагностичний інструментарій має високий рівень надійності, що підтверджується показниками α -Кронбаха для обраних методик. Дисертаційна робота є самостійним, логічно завершеним дослідженням із високим рівнем теоретико-методологічного та емпіричного обґрунтування, яке відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень.

Тема дисертаційної роботи відповідає її змісту. А зміст відповідає спеціальності 053 – Психологія.

Результати дисертаційного дослідження Пономаренка Івана Володимировича впроваджено в практичну діяльність Головного управління ДСНС у Запорізькій області, Міжрегіональному центрі гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС та у навчальний процес кафедри медицини надзвичайних ситуацій та тактичної медицини Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

Оцінка дисертації, зауваження, оформлення дисертації.

Позитивно оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження Пономаренка Івана Володимировича можу висловити наступні зауваження та вказати на дискусійний характер окремих положень.

1. На мій погляд, робота набула б більшої вагомості, якщо досліджуваних з професійних груп, тобто рятувальників-пожежних, рятувальників спеціального призначення, фахівців із забезпечення діяльності, керівників підрозділів розподіляли не лише за критеріями статі, віку, сімейного стану, освіти, професійного стажу, суб'єктивної оцінки соціального статусу, а і за іншими критеріями професійної діяльності, наприклад: кількість виїздів на надзвичайні події протягом певного періоду, наявністю відомчих нагород за участь у ліквідації надзвичайних ситуацій або розподілити за складністю, невизначеністю виконання завдань в екстремальних умовах

2. Табличні дані у підрозділі 2.2. на сторінці 100, які висвітлюють психометричну надійність психодіагностичного інструментарію, є дуже об'ємними, тому було б доцільно винести їх у додатки.

3. Висновки до другого розділу (стор. 102-103) недосить лаконічні та занадто переобтяжені другорядною інформацією, тому, на мою думку, їх доцільно було б навести більш коротко та чітко.

4. У рукописі дисертації зустрічаються друкарські помилки та неточності перекладу.

Проте, вказані зауваження не знижують вагомості одержаних результатів дослідження та не зменшують загального теоретичного і прикладного значення дисертаційної роботи.

Загальна оцінка дисертаційної роботи.

Загалом дисертаційна робота Пономаренка Івана Володимировича є завершеною науковою роботою, в якій на основі обґрунтованих експериментальних результатів теоретичних досліджень вирішено актуальну науково-практичну обґрунтування психологічних особливостей професійного благополуччя працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій. За своєю актуальністю, науковою новизною та практичним значенням отриманих результатів дисертація відповідає вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», Постанові КМУ від 12 січня 2022 №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор Пономаренко Іван Володимирович заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія.

Офіційний рецензент:

професор кафедри психології діяльності в особливих умовах
навчально-наукового інституту управління та безпеки населення
Національного університету цивільного захисту України
кандидат психологічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України

Олег НАЗАРОВ

